

Tilburg University

Jury en andere vormen van lekenrechtspraak. Over onbehegen, legitimiteit, onderbuik en cultuur

Groenhuijsen, M.S.

Published in:
Delikt en Delinkwent

Publication date:
2005

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Groenhuijsen, M. S. (2005). Jury en andere vormen van lekenrechtspraak. Over onbehegen, legitimiteit, onderbuik en cultuur. *Delikt en Delinkwent*, 35(8), 831-841.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Jury en andere vormen van lekenrechtspraak. Over onbehagen, legitimiteit, onderbuik en cultuur**

59 I. In zijn 'Leidse periode' publiceerde Theo de Roos een verfrissende studie over het grote onbehagen.¹ Dit onbehagen betreft de onvrede van het grote publiek met de gang van zaken in de strafrechtspleging. Ontevredenheid over strafrecht is natuurlijk nieuw noch verrassend. Ik ken geen enkel land waarin vrijheid van meningsuiting bestaat waar de publieke opinie oordeelt dat er op voortreffelijke wijze met misdaad en straf wordt omgegaan. En het is ook goed verklaarbaar waarom het strafrechtelijk systeem niet op grote populariteit mag rekenen. De Roos legt het eigenlijk al in de ondertitel van zijn studie uit. Veel onbehagen komt voort uit emotie en onbegrip over de rol van het strafrecht.

Toch is dit niet het hele verhaal. Hoewel er zeker discrepanties zijn tussen perceptie en realiteit, zou het te gemakkelijk zijn om gevoelens van onvrede af te doen als een gevolg van onbekendheid met de werkelijke gang van zaken binnen het strafrecht.² Hogere wetenschap verliest zijn geldigheid of maatschappelijk nut niet wanneer de grote massa het niet snapt. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor theoretische natuurkunde of moderne architectuur. Maar in het strafrecht liggen de dingen bepaald anders. Wij moeten ons iets gelegen laten liggen aan het oordeel en de opvattingen van de bevolking. Waarom? Om twee redenen. Ten eerste omdat de inhoud van het recht niet vastligt, maar steeds in laatste instantie wordt bepaald door politieke keuzen. De normen van materieel en formeel strafrecht liggen dus steeds ook in de partijpolitieke schaal, en het concept van staatsburgerschap houdt in dat iedereen daarover mag meepraten. Ten tweede, en een stap verder: zelfs als die normen wettelijk zijn vastgelegd, is

* Hoogleraar straf(proces)recht en victimologie Universiteit van Tilburg.

** Citeerwijze: M.S. Groenhuijsen, 'Jury en andere vormen van lekenrechtspraak. Over onbehagen, legitimiteit, onderbuik en cultuur', *DD* 2005, 59.

1 Th.A. de Roos, *Het grote onbehagen. Emotie en onbegrip over de rol van het strafrecht*, Amsterdam: Uitgeverij Balans 2000.

2 Zie hieromtrent (en voor bronvermelding van reacties op het boek van De Roos) J.B.M. Vranken, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Vervolg*, Deventer: Kluwer 2005, p. 66-67.

het debat niet afgesloten. Naast legaliteit geldt de eis van legitimiteit.³ Indien de algemene normen hun overtuigende kracht uitsluitend zouden kunnen ontleenen aan hun democratische herkomst, zou het strafrechtelijk systeem niet overeind blijven. Het enkele feit dat ooit een kamermeerderheid vóór heeft gestemd, is ontoereikend om aan te nemen dat burgers en officials zich blijvend naar die normen zouden voegen. Het zoeken naar maatschappelijk draagvlak is dus niet per definitie hetzelfde als het napraten van de 'vox populi'.

2. We moeten daarom voortdurend blijven zoeken naar middelen om het begrip van de rechtsgenoten voor de strafrechtspleging te bevorderen. Maar welke middelen zijn hiervoor dan geschikt en aanvaardbaar? Hoe kunnen we een zeker minimum aan instemming in stand houden of scheppen zonder de burgers te infantiliseren of een rad voor ogen te draaien? Hierbij staan we als vakgenoten uiteraard al direct op behoorlijke achterstand, omdat we zelf ook wel weten dat het strafrecht niet als een fraai product kan worden aangeprezen. Het kan op z'n best als een 'noodzakelijk kwaad' of als 'de minst slechte' oplossing worden aanvaard. Niet voor niets houden we vast aan het *ultimum remedium* karakter en niet zonder reden blijven we Remmelink nazeggen dat we werken binnen een tamelijk 'tobberig rechtsgebied'.

Eén van de middelen die de legitimiteit van het strafrecht zouden kunnen bevorderen is een verdergaande democratisering van het systeem. Zou dit helpen en is het wenselijk? Dat is – vanzelfsprekend – afhankelijk van de wijze waarop de burger dan nauwer bij de strafrechtspleging wordt betrokken. Er zijn zo enkele varianten te bedenken die veelbelovend kunnen zijn en andere manieren die we waarschijnlijk snel zouden verwerpen.

Ik denk dat niemand bezwaar zou maken tegen democratisering door de 'accountability' van het strafrechtelijk systeem te vergroten. Alhoewel, het gebruik van een Engels woord moet direct al argwaan wekken. Het gaat er maar om *hoe*, dus op welke wijzen, de professionals van het systeem verantwoording afleggen naar de buitenwereld. Toch is hier zeker vooruitgang te boeken. Het toverwoord 'communicatie' is niet enkel een stoplap of een doodoener. Vonnissen en arresten kunnen beter en in meer aansprekende taal worden gemotiveerd. Wettenmakers en beleidsmakers kunnen uitleggen dat

3 Zie Ph. Selznick, *Law, Society and Industrial Justice*, New York: Russel Sage Foundation 1969, p. 30 e.v.

als er keuzen moeten worden gemaakt (en waar is dat niet zo?), het redelijk is om relatief méér tijd en waarborgen te verbinden aan de meest belangrijke en omstreden strafzaken. We kunnen de zin van vormvoorschriften toelichten. Maar we moeten niet proberen recht te praten wat iedereen als krom ervaart, zoals vroeger ten aanzien van art. 277a Sv en bij die overdreven sluitingsprocedure van het GVO het geval was.⁴ Mandarijntaal uit de juridische ivoren toren wordt terecht al lange tijd niet meer geaccepteerd.

Zo zou ik nog wel even kunnen doorgaan. Er zijn ook vormen van democratisering die tot nu toe ver verwijderd lijken te zijn van datgene waaraan in Nederland wordt gedacht. Wij hebben bijvoorbeeld geen rechtstreeks door de burgers gekozen rechters of officieren van justitie. Waarom eigenlijk niet? De Amerikanen leven toch in onze toekomst? Ik gok erop dat vakgenoten en krantenlezers het mij niet kwalijk nemen als ik hier kort door de bocht ga. Gekozen rechters en OM'ers: dat willen we niet. De voordelen van een groter democratisch gehalte wegen niet op tegen de nadelen van zo'n oplossing. De accountability van het systeem zou toenemen, maar tegen een te hoge prijs. Dat doen we dus niet. Punt.

3. Tot zover enkele hypothetische mogelijkheden om de legitimiteit van de strafrechtspleging te bevorderen door middel van democratisering van het recht. Er zijn onlangs ook meer concrete suggesties gedaan om bijdragen aan dat streven te leveren.

Enkele daarvan staan in een studie van een projectgroep van de VVD omtrent veiligheid en criminaliteitsbestrijding.⁵ Voor mijn onderwerp is vooral hoofdstuk 5 interessant, waarin het gaat om het afleggen van rekenschap door de politie, justitie en de rechter. Dat komt dus erg dicht in de buurt van wat zojuist is besproken onder de noemer van 'accountability'. Ik noem de drie belangrijkste voorstel-

- 4 Niet iedereen zal zich herinneren wat er mis was met art. 277a Sv (oud). Aanhouding van de zitting voor langer dan een maand was alleen mogelijk als daarvoor klemmende redenen zijn, en die moesten in het proces-verbaal van de zitting worden vermeld. Indien die vermelding achterwege bleef, dan moest de verdachte uit voorlopige hechtenis worden ontslagen, ook al wist iedereen waardoor de aanhouding noodzakelijk was (buitenlandse rogatoire commissie; psychiatrisch onderzoek van de verdachte)! Zie G.J.M. Corstens (red.), *Rapporten herijking strafvordering 1993*, Arnhem: Gouda Quint 1993, p. 68.
- 5 Projectgroep Veiligheid en Criminaliteitsbestrijding, samenwerkingsverband van de VVD-partijcommissies voor Politie, Justitie en Binnenlandse Zaken, *Effectief en op maat. Voorstellen voor een fundamentele hervorming van het strafrechtelijk bestel*, Den Haag/Oegstgeest/Rotterdam november 2004.

len waardoor het afleggen van rekening en verantwoording zou worden gestimuleerd.⁶

De politie is thans, aldus het rapport, soms erg terughoudend in het opnemen van aangiften en ontmoedigt de betrokkenen zelfs bij het doorzetten van zo'n aangifte. Dit betreft vooral een cultuurprobleem, dat niet met technische hulpmiddelen moet worden opgelost (aangifte per e-mail toestaan etcetera) maar moet worden ingebed in de democratische controle op het functioneren van de politie. Hier heeft de projectgroep zeker een goed punt, waar systematisch naar dient te worden gekeken.

Teneinde ook de aanspreekbaarheid van justitie te verhogen, stelt de projectgroep voor om voor particulieren de mogelijkheid te openen om een vervolging te beginnen tegen een verdachte van een strafbaar feit. Deze afschaffing van het vervolgingsmonopolie van het openbaar ministerie zou vooral noodzakelijk zijn 'om het OM scherp te houden'. De projectgroep stelt dat – niet bij naam genoemde – deskundigen in het buitenland vinden dat dit als een buitengewoon nuttige veiligheidsklep wordt ervaren. Hier zie je weer eens hoe je als argeloze buitenstaander op het verkeerde been kunt worden gezet. In alle empirische studies over dit onderwerp blijkt juist dat dit instrument *nergens goed bevalt*. De vervolgte daders klagen over willekeur en rechtsongelijkheid; de betrokken slachtoffers worden door verdachten geïntimideerd om geen gebruik van dit vervolgingsrecht te maken en lopen bovendien grote financiële risico's als een door hen ingestelde strafvervolging niet tot een veroordeling leidt. De rechtsvergelijkende studie van Brien en Hoegen heeft bijvoorbeeld onduidelijk aangetoond dat particulier vervolgingsrecht voornamelijk dramatische effecten heeft. Niks 'nuttige veiligheidsklep'.⁷ Deze vorm van democratisering moeten we zeker en stellig van de hand wijzen.

4. De zojuist genoemde voorstellen van de projectgroep worden in het rapport nauwelijks toegelicht. Dat is anders bij het derde idee, te

6 Projectgroep Veiligheid en Criminaliteitsbestrijding 2004, p. 24-27.

7 Zie alle 22 landrapporten in M.E.I. Brien & E.H. Hoegen, *Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems* (diss. Tilburg), Nijmegen: Wolf Legal Productions 2000. De auteurs verbazen zich in het licht van hun empirische bevindingen over de omstandigheid dat het particuliere vervolgingsrecht in grote delen van de juridische literatuur nog ongerefecteerde steun geniet. Ik voeg hier nog aan toe dat zelfs in de Verenigde Staten het fenomeen van de private vervolging een kwijnend bestaan leidt; in de staten waar het nog bestaat wordt het zelden gebruikt en zijn de ervaringen onverdeeld ongunstig.

weten de invoering van lekenrechtspraak. De projectgroep onderscheidt hierbij twee hoofdvormen. Enerzijds het 'Duitse model', waarin sommige zaken worden berecht door gemengde kamers, die bestaan uit professionele rechters en lekenrechters. Daarnaast is er het 'Engelse model', waar beslissingen in eenvoudige strafzaken (*'petty crime'*, 96% bulkzaken) worden genomen door kamers die uitsluitend uit leken bestaan (de *'Magistrates' Courts'*). Beide stelsels hebben twee voordelen, aldus het rapport: het vergroten van het democratisch gehalte van de rechtspraak en het ontlasten van de reguliere rechterlijke macht. Rechters die in de raadkamer met leken moeten discussiëren over de uitkomst van een zaak begrijpen veel beter welke elementen van het proces bij de burger vragen oproepen. Dit verhoogt de kwaliteit van de procedure en van de vonnissen. Bij het toelichten van alle voordelen ontkomt de projectgroep zelfs niet aan enigszins euforische vergezichten: 'Uit onderzoek blijkt dat de waardering en het begrip van de burger voor de strafrechtspleging toemenen als er lekenrechters aan deelnemen.' En: 'Zowel onder de bevolking als onder juristen bestaat er erg veel waardering voor het werk van Magistrates.'⁸ Wie kan daar dan nog tegen zijn? Het wekt tegen deze achtergrond geen verbazing dat de projectgroep ook voor Nederland lekenrechtspraak wil invoeren. Uiteraard alleen op 'zorgvuldige en geleidelijke' wijze. Zorgvuldig, door een goede selectie van in aanmerking komende leken ('integere' personen met een 'hoog moreel gehalte'). En geleidelijk, door eerst ervaring op te doen met het Duitse model van gemengde kamers, waarna later eventueel kan worden overgegaan op invoering van het Engelse model van de *'Magistrates' Courts'*.

5. Dit voorstel gaat een duidelijke stap verder dan de veel voorzichtiger geluiden die ons omtrent dit onderwerp vanuit de Nederlandse strafrechtswetenschap bereiken. Daar wordt vooral gepleit voor 'nader onderzoek' over deze kwestie. In het eindrapport van het project *Strafvordering 2001* is aangegeven waarom het voorshands niet voor de hand ligt om hieraan prioriteit toe te kennen.⁹ Niet iedereen is

8 Projectgroep Veiligheid en Criminaliteitsbestrijding 2004, p. 26, met als – ook voor Nederland - interessante toevoeging: "Dat verklaart waarom het instituut al sinds de 13e eeuw in ongewijzigde vorm bestaat."

9 M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Afronding en verantwoording. Eindrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Deventer: Kluwer 2004, m.n. p. 104-107, met argumenten die een beroep doen op cultuur en historie, op de samenstelling van de Nederlandse rechterlijke macht, op de aard van de actuele maatschappelijke onvrede met het strafrecht, en op de beschikbaarheid van minder in-

→

door dit betoog overtuigd.¹⁰ Brants spreekt bijvoorbeeld over een ‘anti-jury-reflex’ en zij verwijt de opponenten dat de tegenargumenten bijna uitsluitend alleen zijn gericht tegen de vorm van juryrechtspraak die iedereen van de televisie kent, zodat er nogal wat vooroordelen tegen de Verenigde Staten zijn ingeslopen. De door Brants als kroonargument aangemerkte overweging van de onderzoeksgroep *Strafvordering 2001* – dat het praktisch functioneren van lekenrechtspraak in de praktijk steeds aanleiding geeft tot grote beroering en verdeeldheid – noemt zij ‘niet alleen adembenemend, maar ook aantoonbaar onjuist’. Het verwijt is erg hard, maar toen ik er wat langer over nadacht ben ik tot de slotsom gekomen dat het niet geheel onterecht is. Er zit een grond van waarheid in, omdat de conclusies van *Strafvordering 2001* inderdaad vooral betrekking hebben op de grote strafzaken en het traditionele Angelsaksische jurystelsel. Het zijn de meest ingrijpende strafzaken – waarin voor de beschuldigde en voor de samenleving de grootste belangen op het spel staan – die aanleiding geven tot beroering en onrust. Dat gebeurt in een jurystelsel, maar ook in een gemengd stelsel, en in een stelsel waarin uitsluitend beroepsrechters het heft in handen hebben. Het is niet de afdoening van een winkeldiefstal die in Nederland, in de Verenigde Staten of in België aanleiding geeft tot onvrede met het strafrechtelijk systeem. Legitimitetsproblemen ontstaan niet wezenlijk méér of anders als de rijbevoegdheid na dronken rijden wordt ontzegd door een politierechter of door een *Magistrates’ Court*. Echte commotie wordt veroorzaakt door spectaculaire zaken. In het najaar van 2005 is juridisch en burgerlijk Nederland geschokt door de fouten die er zijn gemaakt in de afdoening van de Schiedamse Parkmoord. Een veroordeelde die 4 jaar onschuldig gevangen heeft gezeten; ambtenaren van het OM die zich minder dan magistratelijk hebben opgesteld en rechters die wellicht alerter hadden kunnen zijn op ontlastend onderzoeksmateriaal. Andere notoire rechtszaken, die de mate van vertrouwen in de rechtspraak levendig op de agenda hebben geplaatst, betreffen de Puttense moordzaak, de Deventer moordzaak, de Helmondse carnavals-

grijpende alternatieven. Overigens wordt ook aangegeven dat het moeilijker is te argumenteren tegen een algemene aanbeveling om onderzoek te doen naar de wenselijkheid van lekenrechtspraak dan tegen de concrete aanbeveling om daartoe daadwerkelijk over te gaan.

- 10 C.H. Brants, ‘Mag het volk ook meedoen? De leek en het Nederlandse strafproces’, in: A.H. Klip, A.L. Smeulders & M.W. Wolleswinkel (red.), *KriTies. Liber amicorum et amicarum voor prof.mr. E. Prakken*, Deventer: Kluwer 2004, p. 129-146.

moord, de zogenoemde Paskamermoord en de Leidse balpenmoord. Allemaal levensdelicten. Is dat toeval?

6. Laten we van hieruit eens echt stilstaan bij de vraag of lekenparticipatie zal bijdragen aan vermindering van het legitimitieitsprobleem in het strafrecht. Dat lijkt mij nog steeds niet erg plausibel.

Over de zwaarste categorie strafzaken is al iets gezegd. Het maatschappelijk draagvlak van de strafrechtspraak wordt dan nauwelijks bepaald door de aard van de beslissende instantie. In het Verenigd Koninkrijk is men al wat langer vertrouwd met het bestaan van afschuwelijke ‘miscarriages of justice’. De algemene afschuw daarover wordt niet verzacht door de prettige wetenschap dat de veroordelingen berustten op het oordeel van een groep gewone burgers in de jurybank. Omgekeerd valt op dat zelfs na het bekend worden van een schokkende reeks ‘foute’ veroordelingen er van alles ter discussie wordt gesteld, maar zeker *niet* het stelsel van de juryrechtspraak. Voor Nederland zou dit zeker niet anders liggen. Als het verkeerd gaat, is het ook echt mis. Een onterechte veroordeling in de zaak van de Schiedamse Parkmoord is onaanvaardbaar. Zo’n drama vereist nauwkeurige overweging van de fouten die er in de procedure zijn gemaakt, maar mij lijkt dat precies vanuit deze optiek het minst voor de hand ligt om te gaan nadenken over het inbouwen van een lekenelement in de rechtspraak in dergelijke kapitale zaken.¹¹ Herstel van vertrouwen wordt immers niet bewerkstelligd door het systeem te veranderen op een onderdeel waarvan vaststaat dat het aantal op dwaling gebaseerde uitspraken niet zal afnemen.¹²

Zowel bij de zwaarste als bij middelzware zaken kan voorts worden gedacht aan wat hierboven is aangeduid als het Duitse model, de zogenaamde gemengde kamers. Nogmaals: het gaat nog steeds om het perspectief van het verlichten van gevoelens van onbehagen, om

11 Zie bijvoorbeeld het rapport van de commissie-Posthumus naar aanleiding van de Schiedamse parkmoordzaak. Er is een lange lijst aanbevelingen voor verbeteringen in opgenomen, maar – terecht – niets over het principe van berechting door beroepsrechters. Zie ook de bijdragen in Nederlands Juristenblad 2005, p. 1769; Th.A. de Roos, ‘De Schiedamse parkmoordzaak. Vrouwe Justitia zegt sorry en likt haar wonden – maar heeft zij iets geleerd?’, *NJB* 2005, p. 1782-1785; en G. Mols, ‘De Schiedammer parkmoord: magistrale of magistratuurlijke reflectie?’, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2005, p. 940-942.

12 Brants wijst op een bron die zou uitwijzen dat de frequency van *miscarriages of justice* – opgevat als onterechte veroordelingen – in alle typen van systemen ongeveer gelijk blijkt te zijn (ongeveer 0,4%). Aannemende dat dit inderdaad zo is, moet nog worden opgemerkt dat de kwaliteit van de rechtspraak daarnaast mede wordt bepaald door het percentage onterechte niet-veroordelingen.

het verminderen van legitimiteitstekorten. Voor de zwaarste zaken is al opgemerkt dat gemengde tribunalen in dit opzicht geen wezenlijke veranderingen zouden brengen. Is nu te verwachten dat dit bij middelzware zaken anders zou liggen? De VVD-projectgroep zegt dat dit het geval is. Volgens het rapport begrijpen burgers bijvoorbeeld beter waarom er bepaalde straffen worden opgelegd als er leken aan de rechtspraak deelnemen. En professionele rechters zouden dan gevoeliger zijn voor de zorg over te lage bestraffing die onder de bevolking leeft. 'Dit alles komt de legitimatie van de strafrechtspleging natuurlijk ten goede.'¹³ Het betoog is eenvoudig, maar is het ook overtuigend? Dit is niet de plaats voor een intensieve methodologische discussie, maar kan inderdaad worden aangetoond dat er grotere tevredenheid is over opgelegde straffen *omdat* er leken bij die beslissing zijn betrokken? En zijn de beroepsrechters echt gevoeliger voor de zorgen van 'de gewone man' als die naast hen in de raadkamer zit? In dit opzicht is Brants realistischer en beter geïnformeerd. Tot twee maal toe wijst zij er op dat in gemengde kamers de leken en de beroepsrechters niet hetzelfde soortelijk gewicht hebben. Lekenrechters laten soms de oren hangen naar het oordeel van de professionele rechter, zo schrijft zij. En zij signaleert het probleem dat in alle landen de rechter – hetzij als procesbewaker hetzij als lid van een gemengd tribunaal – de jury te veel kan sturen door zijn grotere kennis.¹⁴

Voor de lichtere feiten kan ten slotte ook worden gedacht aan het model van de *Magistrates' Courts*. Lekenrechters die politierechterzaken overnemen is wellicht in bepaalde omstandigheden een aantrekkelijk idee. Maar in ieder geval lost dit het probleem niet op waar we het nu over hebben. Voorzover er in Nederland klachten bestaan over het gemiddelde politierechterwerk, hebben die vooral betrekking op de juridische kwaliteit. Daardoor zijn niet zelden beroepsprocedures nodig, die beter hadden kunnen worden vermeden. Ik zou zeggen: juist vanuit het oogpunt van juridische kwaliteit kan toch geen verbetering worden verwacht van het inzetten van leken. Daarmee komt vooral de overweging van de VVD-projectgroep in beeld dat de *Magistrates* zo goedkoop zijn. Zij ontvangen geen salaris en kunnen de gewone rechterlijke macht in aanzienlijke mate ontlasten.

13 Projectgroep Veiligheid en Criminaliteitsbestrijding 2004, p. 26.

14 Brants 2004, p. 136 respectievelijk p. 139. Zij nuanceert ook dit punt door te melden dat onze Nederlandse beroepsrechters evenzeer een zekere druk kunnen ervaren van oudere collega's in raadkamer en in zekere mate worden 'gesocialiseerd'. Dit lijkt toch niet van dezelfde orde van grootte te zijn als in systemen van gemengde rechtspraak.

Dat is echter een totaal ander discours dan het bevorderen van het maatschappelijk draagvlak van de strafrechtspleging.

7. Zo kom ik tot de kern van de zaak. Ik deel twee cruciale observaties in het betoog van Brants. De eerste luidt als volgt: ‘Het valt dan ook op dat veel argumenten tegen, maar ook vóór de jury elkaar niet alleen niet wederzijds uitsluiten, maar ook gebaseerd zijn op emotionele meningen en opvattingen over aan wie het waken over “de rechtvaardigheid” het beste kan worden toevertrouwd en wat er mis is in landen waar daar anders over wordt gedacht. Daarmee zijn ze overigens niet *per se* onjuist, maar ze zijn wel, paradoxaal, vaak weerlegbaar met exact dezelfde tegenargumenten.’ En de tweede: ‘Al kunnen de argumenten voor en tegen juryrechtspraak worden genuanceerd of weerlegd, en al zijn praktische oplossingen denkbaar voor de problematische aspecten waarop leken- of professionele rechters niet geheel naar (theoretische) verwachting functioneren, dat is allemaal het punt niet. De vraag is niet of de ene of de andere vorm van rechtspraak beter is of juridisch overtuigender te verdedigen, maar of de vorm die in een bepaald land geldt, aan de maatschappelijke verwachtingen voldoet omtrent strafrecht en strafrechtspleging. Dat is geen kwestie van *gesundes Volksempfinden*, maar van rechtscultuur. Terecht zijn dan ook de belangrijkste argumenten die [de onderzoekers van Strafvordering 2001] naar voren brengen, rechtsculturele.’¹⁵

Is de bevolking in Engeland meer tevreden over de straftoemeting dan in ons land? Ik weet het niet en daar gaat het niet om. Ziet de doctrine in België meer voordelen dan nadelen aan Assisenrechtspraak?¹⁶ Het is in laatste instantie irrelevant. Is het manipuleren van de jury in de Verenigde Staten een groter of een kleiner kwaad dan de openlijk paternalistische trekjes van sommige continentaal-Europese stelsels? Het is in wezen onbelangrijk voor de principiële keuzen waar we voor staan. Het gaat om de cultuur in een samenleving. Cultuur is niet bij decreet te veranderen. Cultuur heeft wortels in traditie. Met cultuur kun je niet vrijelijk experimenteren. De Russische bevolking heeft bijvoorbeeld in zijn turbulente historie nogal wat wisselingen van machthebbers doorstaan. Toch bleek er in alle wissel-

15 Brants 2004, p. 133 resp. p. 140, met toegift op p. 141: “Dat betekent dat de juridische vormgeving van lekenparticipatie moet worden gezien tegen de achtergrond van de rechtscultuur waarbinnen zij functioneert, en de positie die zij inneemt in het denken over strafrechtspleging als geheel.”

16 Vergelijk recent o.a. A. Masset, ‘Propos pour la suppression de la cour d’assises’, in: Frank Verbruggen e.a. (red.), *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, Leuven: Universitaire Pers Leuven 2005, p. 905-920.

valligheid ook stabiliteit en continuïteit aanwijsbaar. Zowel onder de tsaren als gedurende het communistische regiem werd de rechterlijke macht in feite ingezet als schaakstuk van de overheid om de burgers onder de duim te houden. De bevolking had dat natuurlijk heel goed in de gaten. De enige instantie die nog iets van authentieke rechtsbescherming kon bieden was gedurende al die tijd de 'procuratura'. Dit orgaan had niet alleen de taken van een openbaar ministerie naar westers model, maar hield bovendien toezicht op de rechterlijke macht en kon in bijzondere gevallen zelfs onterechte (politieke) vonnissen doen annuleren. Institutioneel was de in naam onafhankelijke rechterlijke macht hier een deel van het heersende politieke regiem. Het logische gevolg hiervan was een diepgeworteld wantrouwen bij de burgers tegen door de overheid benoemde beroepsrechters. Na de jongste omwenteling van 1989 werd vanuit de ideologie van westerse democratieën het Russische straf(proces)recht hervormd. Daarbij legde de Raad van Europa de mantra op dat er een onafhankelijke rechterlijke macht zou moeten komen, waaraan de 'procuratura' in alle opzichten ondergeschikt zou zijn. De 'procuratura' werd ontmanteld; onder Amerikaanse druk werd voor bepaalde zaken een wezensvreemd (Angelsaksisch) jury-stelsel ingevoerd. Het voorbeeld bevestigt dat geldige argumenten van het ene land niet zomaar kunnen worden gehanteerd in een andere cultuurhistorische context.

Ik begrijp dat sommigen pleiten voor het invoeren van (een vorm van) lekenrechtspraak. Ik respecteer het voorstel van de VVD-projectgroep om te starten met gemengde kamers, om dan later te bezien of het stelsel verdergaand moet worden aangepast. Dat is een helder standpunt, waar je vóór of tegen kunt zijn. Wat ik tegen de achtergrond van het bovenstaande minder kan begrijpen is dat Brants en andere rechtsgeleerde schrijvers nog steeds halverwege blijven steken: zij blijven nu al enkele jaren doorgaan met het pleiten voor rechtsvergelijkend onderzoek over dit vraagstuk. Dat standpunt is naar mijn bescheiden mening, laat ik het ook maar eens pittig zeggen, slap en slecht. Brants geeft zelf aan dat het er niet om gaat of een andere vorm van rechtspraak beter is of juridisch overtuigender te verdedigen.¹⁷ Als het daar niet om gaat, waarom dan rechtsvergelijkend onderzoek? Wat mij betreft kan de knoop worden doorgemaakt op basis van alle informatie die reeds beschikbaar is. Er is veel werk aan de winkel om de geloofwaardigheid van het strafrecht op peil te houden. Er moet in het licht van de bekende recente misslagen weer veel wor-

17 Brants 2004, p. 140.

den aangescherpt om iets van het verloren vertrouwen in politie en justitie terug te winnen. Het invoeren van enige vorm van lekenrechtspraak is binnen dat restauratieprogramma zo ongeveer het laatste waaraan prioriteit zou moeten worden gegeven.